

KÜLTÜREL DEĞERLERİMİZ ve MEHMET ÂKİF*

Doç. Dr. Ahmet SEVGİ

Kültürü, milletleri ayakta tutan değerler manzûmesi olarak tanımlayabiliriz. Din, dil, tarih, töre, estetik ve geleneklerden oluşan bu değerler manzûmesi gelişip zenginleştikçe milletler de yücelir şahsiyet kazanır. Kültürel değerlerine sâhip çıkmayan, onları küçük görüp horlayan toplumların gelecekleri karanlıktır. Tarihte, günümüze sadece adları ulaşabilen nice kavimler yaşamıştır ki yıkılışlarının sebepleri incelendiğinde, savaşlar yüzünden değil, millî benliklerini kaybettikleri için yok olup gitmiş oldukları görülür. Bu gerçekleri çok iyi bilen Mehmet Âkif, hayatı boyunca hep kültürel değerleri ayakta tutabilmenin, hatta onları daha da geliştirip yüceltebilmenin mücâdelesini vermiştir.

Âkif; “Süleymâniye Kürsüsü”nden halka şöyle seslenir:

İyi hâtırda tutun ettiğim ihtârı demin:
Bütün edvâr-ı terakkîyi yarıp geçmek için,
Kendi “mâhiyyet-i rûhiyye”niz olsun kılavuz.
Çünkü beyhûdedir ümmîd-i selâmet onsuz.¹

Âkif’in “mâhiyyet-i rûhiyye” dediği kültürel değerlerimizin başında şüphesiz “din” gelir. Din, milleti bütün olarak kucaklayan bir müessesedir. Yakın tarihe kadar sosyal hayatımıza din hâkimdi. Oturup kalkışımızdan tutun da hukuk sistemimize, sanat anlayışımıza

* 27 Aralık 1999’da S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünün birlikte düzenledikleri “Ötümünün 63. Yıldönümü Dolayısıyla Mehmed Âkif’i Anma Paneli”nde sunulmuştur.

¹ M.Âkif Ersoy: Safahat, İst. 1973, s.186.

ve felsefî düşüncemize kadar hemen her sahada topluma yön veren dindi. Dolayısıyla, Âkif din konusunda çok hassastır. Bir beytinde şöyle der:

Kurursa bir gün o menba‘ ne his kalır ne hayat;
Bakâ-yı dîn ile kâ'im hayât-ı cem'iyet.²

Şunu hemen belirtelim ki Âkif'in söz konusu ettiği gerçek anlamda bir dindir.

“Müslümanlık” denilen rûh-ı İlâhî arasak
“Müslümanız” diyen insan yığınınından ne uzak!³

beytinde de belirtildiği üzere günümüzde “İslâm” ile “müslüman” maalesef ayrı ayrı şeyler ifâde etmektedir. Binâenaleyh, “müslümanız” diyenlere bakarak İslâm hakkında kötü zanda bulunmak yanlış olur.

Zulme tapmak, adli tepmek, hakka hiç aldırmmamak;
Kendi âsûdeyse dünya batsa baş kaldırmamak.
Ahdî nakz etmek, yalan sözden tehâşî etmemek;
Kuvvetin meddâhı olmak aczi hiç söyletmemek.
Mübtez el bir çok merâsîm, inhinâlar, yatmalar,
Şaklabanlık, riyâlar, muttasıl aldatmalar,
Enseden arslan kesilmek, cebheden yaltak kedi⁴

Bu mudur İslâm? Mezkûr sıfatları hâiz insanlara müslüman denilebilir mi?..

² A.g.e., s.345.

³ A.g.e., s.185.

⁴ A.g.e., s.320.

Âh o din nerde, o azmin, o sebâtın dîni;
O yerin gökten inen dîni, hayâtın dîni!
Bu nasıl dar ne kadar basmakalıp bir görenek?
Müslümanlık mı dedin? Tövbeler olsun ne demek!
Hani Kur'ândaki rûhun şu heyûlâda izi?
Nasıl İslâm ile te'lif ederiz kendimizi⁵

Kültürel değerlerimizden bir diğeri de “dil”dir. Dil, bizim için bir hazînedir. Tarih boyunca yaşadığımız acı-tatlı tecrübeler bu hazînede saklıdır. Milletın nasıl oluştuğunu, neyi sevip neyi sevmediğini biz “dil” vasıtasıyla öğreniriz. Dolayısıyla dil, geçmişle gelecek arasında bir köprüdür. Günümüz insanlarıyla nasıl konuşup anlaşıyorsak dünkü insanlarla da fikir alış-verişinde bulunabilmeliyiz. Aynı şekilde, yarınki nesiller de bizimle dertleşebilmelidir. Bunu sağlayacak olan da dildir. Bu sebeple, birçok yazar gibi Âkif de “dil”e gereken önemi vermiş ve özellikle o günlerde gündemde olan dilin sadeleşmesi meselesi hakkında düşüncesini ortaya koymuştur.

M.Âkif'e göre halkın bildiği, anladığı ve konuştuğu kelimeleri sırf yabancı kökenlidir diye dilden söküp atmak yanlışır. O, bu konuda şöyle der:

“Hepimizin bildiği, hem başka bir lisandan alınma olduğunu hatırına getirmeyecek kadar iyi bildiği kelimeleri unutturarak hiç birimizin bilmediği tabirleri kabul sûreti ile mi lisanımızı sadeleştireceğiz?

.....

Evet, lisanın sadeleştirilmesi farzdır. Gazetelerde zâbıta vukûâtı öyle ağır bir lisanla yazılır ki avam onu bir duâ gibi dinliyor.

⁵ A.g.e., s.410.

.....

Avamın anlayabileceği meânî avamın kullandığı lisan ile edâ edilmeli. (Sırât-ı Müstakîm, c.IV, Sayı:92, s.238)

Âkif'in ifâde ettiği bu mûtedil görüş benimsenmiş olsaydı nesiller arasında kopukluk yaşanmaz ve daha dün kaybettiğimiz Peyami Safa, Halit Ziya, Halide Edip gibi yazarlarımızın eserlerini sadeleştirme ihtiyacı duyulmazdı.

“Tarih” de kültürümüzün başta gelen unsurlarından biridir. Tarih bir milletin hafızasıdır. Hafızasını kaybetmiş bir insanın acıklı hâlini zihninizde canlandırınız. Aynı anormallikler tarihinden habersiz milletler için de geçerlidir. Tarihi bir ayna olarak da düşünebiliriz. O aynaya bakarak geleceği düzenlemek mümkündür.

Âkif; milleti, kökü toprağın derinliklerine, dalları da semâya uzanmış ulu bir ağaca benzeterek toplumun “bu ağaç hastalanmış” diyerek baltayı alıp ağacı yere devirmesinin yanlış olduğunu, ortada bir hastalık varsa bir bilene gösterilmesini, o kişinin de özellikle ağacın kökünü kontrol etmesi gerektiğini belirtir ve sakın ha balta çocukların eline geçmesin ihtarında bulunur:

Sonra dikkatlere şâyan olacak bir şey var:
İnkîşâfâtını bir milletin erbâb-ı nazar,
Kocaman bir ağacın tıpkı çiçeklenmesine
Benzetirler ki hakîkat, ne büyük söz bilene!
Bu mu‘azzam ağacın gövdesi baştan aşağı;
Sayısız kökleri, tek mil dalı, tek mil budağı
Milletin sîne-i mâzîsine merbut, oradan
Uzanıp gelmededir... Öyle yaratmış yaradan.
Bir cemâat ki nihâyet ona gelmez de iyi

Ağacın heyet-i mecmûası, yahut çiçeği,
Tâ gider, sîne-i milletten urup hâke serer;
Milletin kendi olur İşte o baltayla heder;
İnkîşâf etmesi âtîde de pek zordur onun:
Çünkü meydanda kalan kütle yığınlarca odun!
Hastalanmışsa ağaç, gösteriniz bir bilene;
Bir de en çok köke baksın o bakan kimse yine
Geçmesin, dikkat edin, balta çocukların eline.⁶

Demek ki bize düşen, geçmişte bazı yanlışlıklar yapılmış diye mâzîmize sünger çekmek değil, aynı hatâları tekrar etmemek, tarihten ibret almak ve geçmişten alacağımız güçle daha iyiye daha güzele kanatlanabilmek olmalıdır.

Müstakbeli bul, sen de koşanlarla bir ol da;
Mâzîyi, fakat yıkmaya kalkışma bu yolda.
Ahlâfa döner, korkarım, eslâfa hücûmu:
Mâzîsi yıkık milletin âtîsi olur mu?⁷

Kültürel değerlerimizin hepsinin “Safahat”teki yansımalarını tek tek ele alarak fazla vaktinizi almak istemiyorum. Önemli gördüğüm bir noktaya işâret ederek konuşmamı tamamlayacağım...

Bilindiği üzere, 20. yüzyıl artık sona eriyor. Birkaç gün sonra 21. yüzyıla giriyoruz. Halk için “bugün” ile “önümüzdeki günler”i birbirinden farklı kılan bir durum olmayabilir. Ama aynı şeyi aydınlar için söyleyemeyiz. Bence önümüzdeki günler bir köşe taşı, bir muhâsebe zamanıdır. Halkın rehberi olan aydınlar, 21. yüzyıla girerken başlarını iki avuçları arasına alarak “geçen yüzyılda neler

⁶ A.g.e., s.186-187.

⁷ A.g.e., s.470.

yaptık, yeni yüzyılda neler yapmalıyız, bunlar içerisinde öncelik taşıyanlar hangileridir” diye uzun uzun düşünüp hesaplar yapmalıdır.

Kanâatimce, 21. yüzyılda, üzerinde hassâsiyetle durulması gereken en önemli konu, küreselleşme tazyiki altında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan kültürel değerlerimizdir. Millî kültürümüz, “globalleşme”nin yanında, “Avrupa Birliği”ne aday ülke olarak kabul edilişimiz dolayısıyla yeni bir tesir alanına daha girmiş oldu. Toplum olarak gittikçe kozmopolitleşmekte olduğumuz da bir gerçek... Bütün bunlar üstüste konulduğunda kültürel değerlerimizin nasıl bir kuşatma altında bulunduğu açıkça görülecektir. Binâenaleyh, üniversite gençliği ve aydınlar olarak millî kültür konusunda dünkünden daha ağır bir sorumluluk altında olduğumuzun bilinmesini isterim.

Kısacası, bizim için kültürel değerlerimiz herşeyin üstünde gelir. Millî kültürümüzün pazarlık konusu yapıldığı yerde biz olmamalıyız. En büyük hedefimiz küreselleşen dünyada kültürümüzü korumak ve geliştirmektir. Bunun yolu da Mevlânâ, Yunus Emre, Âşık Paşa, Süleyman Çelebi, Mehmet Âkif, Yahya Kemâl gibi fikir ve sanat adamlarımızı okumak, onları unutturmamak ve millî düşüncelerini topluma mâl etmekten geçer.